Eestlased Matterhornil. Kes on järgmine?

Eduard Pukkonen vahendab Matterhorni ihaldusväärsesse tippu jõudnud eestlaste meenutusi. „Kes on järgmised? Kellest saab esimene tõusja Zmutti või Furggi harja kaudu?" küsib ta.

Teadaolevalt esimese eestlaste katse tõusta mägironijate jaoks ülimalt ihaldusväärse Matterhorni tippu tegi 1994. aastal grupp, mida juhtis Nõo kooli õpetaja ja sealse matkaringi juhendaja Erika Ader. Bussiga Zermatti sõitnud gruppi kuulusid mitmed kogenud alpinistid – Sven Mäses, Jüri Vilismäe, Viktor ja Tiia Palm, Aleksei Roussou-Kovaltšuk ja Sergei Põšnjuk, Nõo matkaringi noored ning mõned reisihuvilised, kes Matterhornile tõusmist endale eesmärgiks ei seadnud.

Esimene tipuüritus Hörnli ribilt jäi üsna varakult pooleli, sest ilm läks kehvaks. Ka teisel katsel, mis algas Schwarzsee järve äärest baaslaagrist (*ca* 2580 m), oli mägi lumine, kaljud jäised ja libedad. Suurem osa üritajaist loobus õige pea. Kaks köiskonda – Vilismäe-Palm ning Kovaltšuk-Põšnjuk – tõusid siiski Solvay hütini (4003 m), kuid ajapuudusel kõrgemale ronida ei jõudnud. Ehkki neil oli soov jääda hütti ööbima, mindi tagasi alla, sest eelneva kokkuleppe kohaselt pidid kõik samal päeval laskuma. Järgmine päev oli planeeritud ärasõiduks.

Tipp ei andnud siiski rahu ning samal õhtul tõusid Kovaltšuk ja Põšnjuk veel üheks tipuürituseks Hörnli hütti (3260 m) ööbima. Nendega ühinesid viis noort mägironijat – Priit Jaagant (22), Norman Aas (18), Kaari Kivikas-Simson (16!), Ivar Mäerand (21) ja Karry Kukk

Kaari, Priit ja Norman tipus (foto K. Kukk)

Noored tõusul (foto P. Jaagant)

(22). Noorte minek viimasele katsele sai tõuke Kovaltšuki naljaga visatud lausest: „Siis jääb siia ainult vene kaardivägi." Ivar Mäerand oli Eesti kaitseväe ohvitser ja sellist asja ta endale lubada ei saanud.

Tipupäeval oli ilm hea. Tõusu alustati pimedas, olgugi et noortel puudusid pealambid (!). Rajati julgestuspunkte ning liiguti vahelduvjulgestusega, kuid õigest trassist kalduti liialt vasakule, kuni jõuti negatiivse seinani. Teiste ronijate lambitulede järgi jõuti tagasi õigele rajale ning pärast tunde kestnud keskendunud ronimist leitigi end

Matterhorni eestlastest esmavallutajad (vasakult): Priit Jaagant, Karry Kukk, Ivar Mäerand, Kaari Kivikas, Norman Aas (foto E. Ader)

lõpuks mäetipus seismas.

Kovaltšuk-Põšnjuk jõudsid tippu natuke hiljem. „Nooruse arvelt," kommenteeris muheledes Kovaltšuk, kelle kontos on tänaseks mitu kaheksatuhandelist mäge – Cho-Oyu (8210 m, 1997) ning Lhotse (8414 m, 2002).

Väljavõte Kaari Kivikas-Simsoni meenutustest:

/---/ Ühel hetkel tuli lihtsalt lumepiir vastu – kassid jalga ja peagi olimegi tipus! Igas ilmakaares, niikaugele kui silm ulatus, mäed ja mäed ja mäed – võimas! Seda tunnet, mis tipus oli, mäletan ma tänaseni ja ilmselt ei lähe see mul meelest ka elu lõpuni. Tundsin sügavat rahu ja täielikku ühtsust võimsa loodusega. Ja koos selle rahuga südames naasin ma mäest alla. Tulles avastasime raja, kus oli kohati ka püsivaid köisi pandud – nende ainus miinus oli järjekord. Seal võis näiteks kohata suisa hallipäist memme, keda üks mehemürakas ülaltpoolt tõmbas ja teine altpoolt upitas.

Ülemisest onnist tippu ja tagasi kulgemiseks kulus meil 8 tunni kanti. Kuna see oli meie grupi viimane päev mägedes, olid reisikaaslased baaslaagrist juba lahkunud – seal ootas meid ainult grupijuht Erika šampusega. Seda, mida meie väikese grupi tõus Matterhorni tippu Eesti alpinismile tähendas, teadvustasin ma alles aastaid hiljem. Mida see tähendas minule, sain ma teada kohe tipus. Suur tänu Priit, Nonn, Ivar ja Karry, et te mind ühes võtsite!

Norman Aas (kirjutatud 2008. aastal):

Nõo Reaalgümnaasiumis tegutses meil mägimatkaklubi, mille võrku ma ennast juba esimesel gümnaasiumisemestril lootusetult mähkisin. Olime seni käinud peamiselt Venemaal, saanud aga ka Eesti noortemeistriks mägimatkatehnikas. See oli seni minu kõrgeim sportlik tiitel.

1994. a augustis olin 18, just lõpetanud Nõo kooli, käes oli viimane vaba kuu enne ülikooli. veits oli sel ajal veel üsna eksklusiivne reisisihtkoht Eesti matkajate jaoks. Veensin

Matterhorn

Matterhorn on maailma kõige tuntumate ja ihaldusväärsemate hulka kuuluv mäetipp Šveitsi-Itaalia piiril Penniini Alpide peaahelikul. Kõrguselt (4478 m) on ta alles Alpide esikahekümne piirimail, turismimagnetiks teeb Matterhorni tema haruldaselt maaliline püramiidjas kuju.

Matterhornist kirdesse jääv Zermatti küla on alpiturismi meka. Mäesuusatajatele on Zermatti ümbruses sadu kilomeetreid erineva raskusastmega radasid kõigil aastaaegadel. Suviti kohtab mägedes sageli raudrüüs downhill-rattureid. Matterhorni nõlva mägiaasadel peetakse jooksu- (12,5 km pikkune Matterhornlauf ja Zermatti maraton) ja ka orienteerumisvõistlusi.

Laiemalt tuntuks sai Matterhorn traagilise esmavallutuse poolest 1865. aasta 14. juulil, kui inglasest kunstniku Edward Whymperi eestvedamisel jõudis seitse meest veitsi poolt Hörnli ribi kaudu mäe tippu. Temaga umbes samal ajal (teise kaaskonnaga) ronis sama mäe tippu Itaalia mägigiid Jean-Antoine Carrelli, kes jõudis pärale 3 päeva hiljem. Mõlemad olid juba aastaid üritanud tippu tõusta, et esimene olla, aga ebaõnnestunult.

Tipust laskumisel libastus Whymperi meeskonda kuuluv kogenematu Robert D. Hadow järsul kaljulõigul ja kukkus koos kolme kaaslasega – Michel Crozi, Charles Hudsoni ja Lord Francis Douglasega – 1200 m allpool asuvale Matterhorni liustikule. Eluga naasid vaid Whymper ise ning kaks Peter Taudwalderit, isa ja poeg.

Seda sündmust kajastati maailma ajakirjanduses väga laialt, ükski uudis Alpidest polnud varem nii suure tähelepanu osaliseks saanud. Intriige tekitas asjaolu, et köis Lord Douglase ja Peter Taudwalderi vahel katkes. Kahtlustati nööri läbilõikamist, kuid uurimisel ei suudetud selle kohta leida ühtki tõendit.

Matterhorni esmavallutusega lõppes nn alpinismi kuldajastu (1854-1865) – kõik Alpide tuntud mäetipud alistati. Samas esitas Matterhorn alpinistidele väljakutseid ka edaspidi. Nüüdseks on tippu ronitud kõiki võimalikke marsruute mööda, seda ka talvel. Mööda Alpide üht raskeimat marsruuti – Matterhorni põhjaseina – suudeti talvel esmakordselt tippu jõuda alles 1962. aastal.

Tänapäeval üritab Matterhorni tippu jõuda ligikaudu 3000 ronijat igal suvel. Neist vähem kui pooled jõuavad sihile. Vaatamata sellele, et klassikalistel Hörnli ja Lioni marsruutidel on järsematele kaljulõikudele kinnitatud jämedad köied ning aeg-ajalt leiab ka julgestuspunkte, on hukkunute arv Matterhornil üks suuremaid maailmas.

Põhjus on selles, et kitsal harjal ja püstloodis kaljudel tuleb üksteisest mööduda, ülalpool ronijad võivad alumiste peale tahtmatult kive lahti lasta, alahinnatakse aklimatiseerumise ning kaljuronimise oskuste vajadust, ei arvestata ilmaolusid, ülehinnatakse oma füüsilisi võimeid. Päästehelikopteril on Matterhornil pidevalt tegemist.

Vaade kirdest Zmutti orust: 1 - Hörnli hütt, 2 - Solvay avariionn, 3 - põhjasein (foto E. Pukkonen)

vanemaid, et see on koolilõpuekskursioon ja sain nad ikka finantseerimisega nõusse. Varustuse jaoks enam palju aga üle ei jäänud, ostsin vaid uued saapad.

veitsi sõitsime bussiga. Bussis oli kitsas, nagu bussis ikka, aga reis oli meeliülendav – nagu alati, kui noored on koos ja kogu maailm on lahti. Isegi Leedu-Poola piiril veedetud lõputud tunnid olid lõbusad.

Kui päris aus olla, siis mul alguses ei olnud selget eesmärki Matterhorni tippu minna. Kogenud kaaslaste jutt „Euroopa raskeimast tipust" ja „tõsisest väljakutsest" tekitasid küll suure huvi, aga samas tundsin, et esimese tõelise tipuna võiks mõne kergema mäe ette võtta. Eriti kui paar korda päevas oli näha Matterhorni poole lendavat punase ristiga helikopterit, mis mõne aja möödudes, mõni end ülehinnanud alpinist köie otsas rippumas, tagasi tuli. /---/

Karry Kukk, 1994 (kirjutatud 2008)

/---/ Enne tippu kulges kitsas rada mööda harja, kus vastutulnud instruktori köie otsas lohisev surnud jaapanlane toetas oma kassi kõige teravamad hambad sügavale Ivari saapasse. Ivarši südamepõhjast tuli: "F U Japonets!"

Laskudes sättisime ühes vastikumas kohas julgestuse kivisse pekstud raudpoldi külge. Kui viimane mees alla jõudis, selgus, et köis ei jookse poldilt maha. Ülevalt lähenes üks väle eurooplane ning me juba rõõmustasime, et ei pea üles tagasi ronima. Meie abipalve peale haaras eurooplane kinnikiilunud köiest, sõitis alla, ütles naeratuse saatel "Thank you!" ja jätkas oma teed. Köie järele pidime ikka ise ronima.

Enne hütti oli korralik plaat (vertikaalne sile kaljusein), mille servadesse tekkis pikk järjekord vapratest vallutajatest. Plaadi keskel oli peenike pragu. Tundus, et üks sõrm sinna mahub ja otsustasime lõigata. Kõik oleks tore olnud, aga enne servale jõudmist tekkis just prao kohale alpinistidest tropp. Aeg, mil ma üht sõrmepidi praos ja ülejäänud kehaosad vastu siledat kivi rippusin ja ootasin, tundus ikka jube pikk. /---/

Tous Lioni harjal (2002)

Jaan Künnapi koostatud "Matkaspordi käsiraamatus" on esimesteks eestlasteks Matterhornil mainitud 1995. aastal sinna jõudnud viisik – tuntud mägironijad, hilisemad Everesti ekspeditsiooni mehed **Tõivo Sarmet**, **Raivo Plumer** ja **Ivar Laid,** esmakordselt taolise tõusu ette võtnud **Toomas Liivamägi** ja mägimatkaja **Ülle Metsur**. Neil oli julgestuseks kaasas vaid jupp peenikest nööri. Nemad käisid ära ka itaallaste Monte Cervino tipul, mis on 2 m Matterhornist madam ja eraldatud sellest kitsa harjaga.

1999. aastal üritasid Itaalia poolt Lioni harja pidi Matterhornile tõusta Valdek Udris ja Valdo Kangur. Pärast kolmepäevast *talvitumist* Carrelli onnis (3835 m) oldi lõpuks sunnitud kehva ilmaga laskuma, sest ärasõiduaeg oli kätte jõudnud. Ühes järsus lumekuluaaris (huvitav, kas samas kohas, kus mäe esmavallutaja Edward Whymper imekombel ellu jäi) pääses Valdekust 25 m kõrgemal olnud Kanguri nõlvalt lahti, rebis minema kaks julgestusklemmi ning vaid piisav nööritagavara ja Valdek Udrise oskuslik ja kiire tegutsemine päästis mõlemad mehed kõige hullemast.

Tõus Lioni harjal (2002)

Kuid mehed ei jätnud jonni. Valdek Udris ronis koos Mart Toomiga Lioni harja pidi tippu 2001. aastal. Mõned nädalad hiljem tõusis Valdo Kangur koos Marko Tammsarega lumesajus Carrelli onni, veetis seal jälle mõ-

Vaade loodest: 1 - Lioni kuru, 2 - Carrelli avariionn Lioni ribil, 3 - Pic Tyndall (John Tyndall oli kuulus füüsik, kes sooritas 1868. a esimesena traaversi üle Matterhorni), 4 - Zmutti ribi (foto E. Pukkonen)

ned sajused päevad ja oli järjekordselt sunnitud ajapuudusel taganema.

Väljavõte Valdek Udrise veebiloost, 2001

/---/ Mägi oli rahvast täis, võiduajamine jätkus kuni tipuni, paljudest saime mööda, mitmed ka meist, mõnedega ronisime paralleelselt, sama kiirusega. Kohati oli ikka hing paelaga kaelas. Kasutasime ära ka fikseeritud köisi, kette – tundes aukartust sellise mäe ees, tekib kahtlus, kas ikka suudad jääda ohutusse ajagraafikusse ja neid abilisi kasutamata enne pimedat alla jõuda.

Pidevalt jäi mõni aeglasem seong ette, ronid habemesse torisedes nende selja taga ja siis näed, et ees jätkub nukke enese mäe küljes hoidmiseks mõlemale. Röögatad Mardile ugri-mugri keeles, nii et vaene tagaaetav pea võpatades õlgade vahele tõmbab: "Lähme!!!" ja sööstame. Kasvõi üle venna näppude, ettevaatlikult ja vabandades muidugi. See on siin nii tavaline. Sellega harjub, sunnitult.

Seepärast, inimesed, kes te tahate oma hinges mägedega ühte heita, maisest saastast vabaneda, näha vaid omaenda ärapõlenud lõusta mägijärve neitsiliku veepeegli kohale kummardades, minge Kaukaasiasse või mujale tsivilisatsioonivabadesse mägedesse, kuid mitte mingil juhul Alpide kuulsaimate tippude klassikalistele marsruutidele. Rahu, metsiku loodusega üheks saamist ja nirvaanat te sealt ei leia.

Klassikaliselt (Chamonix-Zermatt) Haute Route matkarajalt avanevad Matterhornile ilusad vaated (foto E. Pukkonen)

Tegevust jätkub kõigile. Allpool paistab Zermatti küla (foto E. Pukkonen)

Downhill-ratturid – tõstukiga üles, rattaga kihutades alla (foto J. Ainelo)

Austria koondis Itaalias Valtournenche'i juulikuistel mäesuusaradadel. Tagapool veitsi koondislased ja Kleine Matterhorn (3820 m), kuhu saab Zermattist tõstukiga (foto E. Pukkonen)

Ja siis tuli TIPP!!! Embasime Mardiga mõlemad nii palju kordi fotodel nähtud kuulsa mäe kuulsat tipuristi – suurt, rauast ja mälestustehõngulist. Kui palju on sellest unistatud! Nüüd on see siis tehtud, kui ikka ühes tükis ka alla jõuame! /---/

2002. aastal tõusid Lioni harjalt tippu Firni alpinistid **Marko Veisson, Vladimir Shor, Meeri Sassian, Priit Rooden, ja Viktor Palm.** Laskumisel jäid nad ilmaolude tõttu ajahätta ning olid sunnitud teraval harjal ööbima.

Väljavõte Meeri Sassiani päevikust:

/---/ Magama ei julgenud jääda, vaja oli varbaid aeg-ajalt liigutada, et ikka kindel olla, et need on alles – ja õigupoolest, kui ka üritasin, ei tahtnud see mitte õnnestuda, vappekülmavärinad raputasid pidevalt. Eks poistelgi oli mugava asendi leidmisega tükk tegemist – Volli vajus kogu aeg alla, lõpuks leidis stabiilsema asendi kummargil ettepoole pea põlvedele toetumas, Priit teisel pool samuti libises, temal oli aste istumise all kõige kitsam. Mingil hetkel nad vist ikka uinusid, sest kuulda oli ühtlast norskamist. Istusin ja unistasin, mida kõike teen, kui alla saan, peamiselt toidust, sest kõht korises ikka hullu moodi, taskusöök oli otsas, ainus lootus süüa saada oli siis, kui onni jõuame /---/.

Pärast 8-päevast matka Berni Alpides 2006. aasta juulis suundusid Matterhornile Mart Kainel ja Jaan Ainelo ja tegid eduka tõusu Hörnli ribilt tippu. Kuna ilm oli olnud juba kümmekond päeva suurepärane, oli mägi pruun ja kuiv, lund ja jääd leidus vaid tipu lähedal. Teisi ronijaid ka väga palju polnud, sest suurem osa üritajaist oli oma eesmärgi juba saavutanud.

Paar nädalat hiljem üritasid tiputõusu Leivo Sepp ja Kaja Pino, kuid äärmiselt halb, lausa talvine ilm ei lubanud neil Hörnli hüti juurest kõrgemale minna. 2007. aastal täitsid ühe oma unistustest Jaan Künnapi Alpinismiklubi liikmed Tõnu Põld, Johan Kütt ja Olavi Vaino ning seda samuti Hörnli ribilt.

Kes on järgmised? Kellest saab esimene tõusja Zmutti või Furggi harja kaudu?

Raivo Plumeri tehtud Matterhorni makett mõõtudega 1:25 000